

بانویی با زیست مجتهدانه

لیلا جان‌قربان آخرین باری را که برای مصاحبه به خانه‌اش رفتم، هنوز به یاد دارم. در کوچه‌پس‌کوچه‌های خیابان شیرازی پیدا کردن خانه‌اش، آسان سخت بود، آسان به این دلیل که درمیان خانه‌های قدکشیده به آسمان، خانه او همچنان با آن حیاط قدیمی، باقی مانده بود و حتی رنگ شکلاتی در حیاط تغییر نکرده بود و سخت برای آنکه باید دهن گردگرفته‌ام را می‌گشتم تا یادم بیاید شیرازی ۱۰ بود یا ۱۴ یا ۲۰. در که می‌زدی، بی جواب نمی‌ماندی. از آن ایفون‌های قدیمی داشت که در را باز نمی‌کرد. باید زنگ می‌زدی و چنددقیقه‌ای منتظر می‌ماندی تا یکی بیاید و در را باز کند. همیشه یکی در خانه‌اش بود که بیاید و در را باز کند. رفت‌وآمد شاگردانش به خانه زیاد بود، به خصوص از وقتی که دیگر مکتب نمی‌رفت و در خانه، کلاس احکام و تفسیر برگزار می‌کرد.

نود سالی از خدا عمر گرفته بود، ولی افتاده و نیازمند نبود. همان آخرین بار وقتی صحبت ما به درازا کشید و به اذان ظهر رسیدیم، دست به دست با صندلی‌هایی که به‌دیف تا در روشویی چیده بودند، رفت و وضو گرفت و نمازش را اقامه کرد. هم آن جا از کمر خمیده‌اش، هنگام اقامه عکس گرفتم.

خودش فرزندی نداشت. ولی همیشه یکی از شاگردانش کنارش بود. آن‌هایی هم که نمی‌آمدند، به خصوص این چند سال اخیر، از دور حواسشان به استاد بود؛ استادی که از او درس اخلاق، تفسیر قرآن و نهج‌البلاغه آموخته بودند، از استاد بانو بتول نوقانی، البته از این به بعد درستش این است که بنویسم «مرحوم بتول نوقانی»؛ چرا که ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۳ پایان عمر پیربرکت بانویی است که جز برای آموختن و آموزش وقت نگذاشت؛ بانویی که بر دیوارهای خانه‌اش چیزی جز کتاب نبود و افتخارش این بود که از نوجوانی مشغله او وقت گذراندن در کتابخانه پدر بوده است. آخر او تنها فرزند دختر مرحوم آیت‌ا...نوقانی، از روحانیان مبارز زمان رضاشاه و از مبارزان انقلابی بود.

مرحوم بانو نوقانی بعد از گذراندن دوران دبیرستان در مدرسه فروغ، علوم دینی را نزد همین پدر مبارز و برادر خود، مرحوم مهدی نوقانی، فراگرفته بود و به پیشنهاد زنده‌یاد بانو طاهایی در مکتب نرجس، شروع به تدریس درس کلام، تفسیر قرآن و نهج‌البلاغه برای دختران جوان و دانشجو کرده بود و جلسات پرسش‌وپاسخ و دانشجویی هم برگزار می‌کرد.

اکنون استادان بسیاری در حوزه و دانشگاه علوم‌دینی، خود را وام‌دار بانویی می‌دانند که زیستی مجتهدانه داشت. روحش شاد!

کد کیوار مقابل را اسکن و در وب‌سایت شهرآرانیوز مصاحبه کامل با مرحوم بتول نوقانی را بخوانید.

کانون گرم خانواده

دکتر امیرحسین خاتمی

اینجا همان جایی است که باید غم را از دل آدمی بیرون ببرد، امیدواری‌اش را چندین برابر کند، خستگی‌های روزانه‌اش را بزداید. آرامش را به او هدیه کند، شادمانی را برایش به ارمغان آورد. نظم، برنامه‌ریزی و مسئولیت‌پذیری را برایش به عادت‌ی جاری تبدیل کند و مانع هرگونه بطالت و انحراف شود. اینجا دقیقاً همان جایی است که تقریباً همگان در اندازهای کوچک یا بزرگ از آن بهره‌مند هستند و می‌توانند با تکیه بر آن و به پستوانه محبتش، مسیر پیشرفت و تعالی در دنیا و عاقبت به‌خیری در آخرت را برای خود فراهم کنند و از زیبایی‌های خلقت، زندگی و دنیا بهره‌مند شوند. اینجا کانون عاطفه، مهرورزی، ایثار، فداکاری، تلاش و حیات است.

اینجا «کانون گرم خانواده» است؛ نقطه عطف، حیاتی، طبیعی و کانونی زندگی انسان که از او در همه فرازوفرودهایش مراقبت می‌کند و در شکست و پیروزی همه‌جانبه، او را حمایت و حالش را خوب می‌کند. حلقه بزئید دور یک‌دیگر در خانواده‌هایتان به‌شکرانه و مهربانه در بزم‌های روزانه و شبانه، صبحانه و ظهرانه در غم و شادی، در پیروزی و شکست و دل به دل و جان به جان هم دهید و خدای مهربان را شاکر باشید که به شما خانواده‌ای محترم، مهربان و حمایت‌کننده عطا کرده است. شاید ما به خوبی ندانیم چه برکنی در تشکیل خانواده و تلاش در جهت توسعه اخلاق‌مداری و مهرورزی میان اعضای آن است، اما بزرگان و نیاکان ما به خوبی از این مهم باخبر بودند و نسل به نسل برای ما این امانت را به سلامت نگهداری و به آن توصیه‌های فراوان کرده‌اند. تا آنجا که رسول گرامی اسلام (ص) می‌فرمایند: «هیچ بنایی نزد خداوند، محبوب‌تر از ازدواج و تشکیل خانواده نیست». خانواده مقدس‌ترین نهاد و بنای اجتماعی نزد خداست. این نهاد با ازدواج زن و مرد به‌وجود می‌آید و با آمدن فرزندان کامل می‌شود.

در آموزه‌های دینی و اخلاقی، بارها بر ضرورت تکریم و تعظیم جایگاه این نهاد مقدس و بهره‌مندی از فیوض مادی و معنوی آن توصیه شده است. ضمن اینکه دانش روز علوم انسانی در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی نیز امروز به این نتیجه رسیده است که فطرت پاک انسان، جویای مهرورزی و تشکیل خانواده است و این نهاد مقدس می‌تواند جامعه را تحکیم بخشد، سالم نگه دارد و روح اخلاق، سلامت و پاکی را توسعه بدهد. پس تا می‌توانید، درمیان مشکلات پرشمار زندگی امروزی و با وجود همه سختی‌ها و پیچیدگی‌هایی که در راه تأمین معیشت و اداره اقتصادی زندگی خود دارید، برای خانه و خانواده، همسر و فرزندان، پدر و مادر، خواهر و برادر و حتی همه افراد خانواده و رحم خود باتوجه‌به جایگاه و اهمیتی که دارند، وقت سپاری کنید. از حال آن‌ها باخبر باشید، با آن‌ها نینکی و مهربانی کنید تا هم حال‌وروز شما خوب و خوش باشد و هم دیگران و عزیزانی که در حلقه بستگان دور و نزدیک شما هستند، از وجود شما و ارزشمندی‌ها، شایستگی‌ها و مهرورزی‌های وجودتان بهره‌مند شوند. اگر این مهم در جامعه تسری یابد و عادت‌ی فراگیر شود، باور کنید زندگی اجتماعی، ده‌ها برابر بهتر خواهد شد و لذت و بهره‌مندی افراد از لحظه‌ها و روزهای زندگی به‌مراتب افزایش خواهد یافت؛ به‌خصوص در این بین، بستگان درجه‌یک شما که جان و وجودتان به آن‌ها تعلق دارد، بسیار اهمیت دارند و حتماً باید در اولویت همه خواسته‌ها و برنامه‌های روزمره شما باشند.

پس تا می‌توانید، برای آن‌ها وقت بگذارید و زمان خود را در کنار آن‌ها بگذرانید که این برایتان بسیار نیکو و پسندیده است. پیامبر اعظم (ص) در این باره می‌فرمایند: «خداوند، مؤمن و خانواده و فرزندان‌ش را دوست دارد. محبوب‌ترین چیز نزد خداوند، آن است که مرد را با زن و فرزندانش بر سفره‌ای ببیند که از آن غذا می‌خورند، پس در آن هنگام که بر سفره گرد آیند، به آن‌ها نگاهی مهربانانه می‌کند و آن‌ها را پیش از آنکه از جای خود متفرق شوند، می‌آمرزد».

شهریار
۳۳شنبه
شماره ۲۸
شماره ۱۳۴۲
۱۳۴۲

۱۴

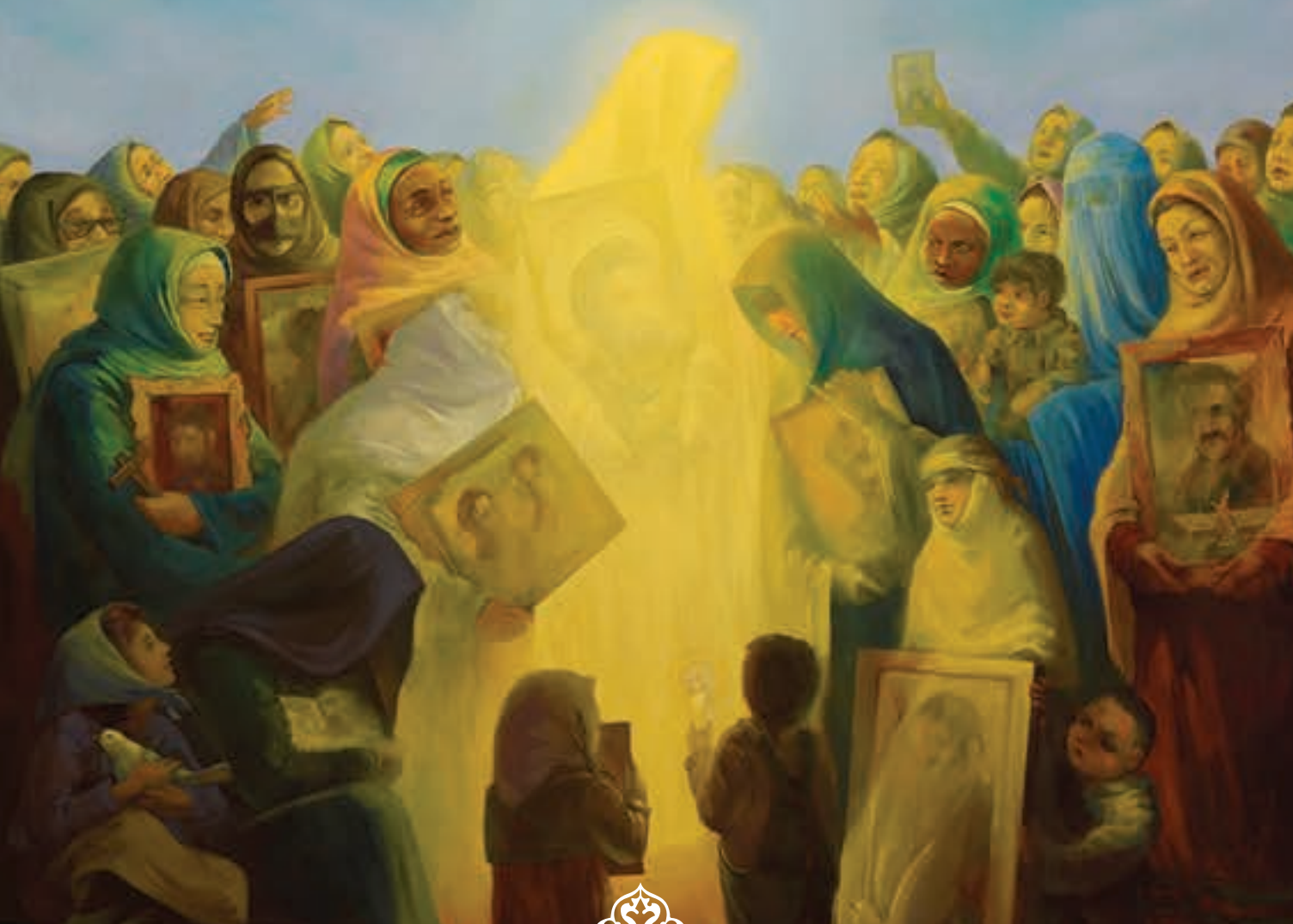
مهر

لایحه

مروری بر جایگاه و نقش زنان مسلمان در تاریخ صدر اسلام

روایتی زنانه از بطن دین

حمیده ذاکری معمولش این‌طور است یا بهتر است بنویسیم عادت کرده‌ایم که این‌طور باشد؛ این‌طور که هر زمان نامی از اصحاب و یاران پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) به میان می‌آید، گروهی از مردان در ذهنمان نقش می‌بندد. درحالی‌که این تصویرسازی از روی عادت نه‌تنها کامل نیست، بلکه درمورد یاران برخی معصومان (ع) به خصوص پیامبر گرامی (ص) و امام صادق (ع) نایجا و نارواست، زیرا در بین اصحاب این بزرگان، گروهی از زنان نیز حضور داشته‌اند؛ زنانی که باتوجه‌به توانایی‌ها و استعداد‌های متفاوتشان، هرکدام مانند سلمان و مقداد و ابوذر جایگاهی داشته و نقشی ایفا کرده‌اند؛ زنانی که سرآمدشان، اولیایی مانند حضرت زینب (ص) و حضرت معصومه (ص) بودند؛ بانوانی که در تربیت زنان جامعه نقش داشتند و الگویی برای حرکت زنان مسلمان در مسیر رشد و تعالی بودند. زنان در دوران ائمه معصوم (ع) با حضور در میدان جهاد و نهضت علمی یا با فعالیت اجتماعی و اقتصادی، نقش آفریده‌اند. این نقش آفرینی آنجا دارای اهمیت است که برای امروز ما هم می‌تواند به عنوان الگو و سرمشق، راهگشا باشد.

حضور در اجتماع و نقش آفرینی سیاسی

به‌شمار می‌رفت، منع نشدند، «ام عطیه» نقل می‌کند، «رسول خدا (ص) به مادران و دختران بالغ اجازه داد روزهای عید فطر و قربان در جماعات حضور پیداکنند».

طبق روایاتی، رسول خدا (ص) در اعیاد، دختران و زنان‌شان را به‌همراه می‌بردند. از «ام حبیبه، خوله بنت قیس» نقل شده است که روز جمعه، من در آخر صف زنان بودم و خطبه و قرائت پیامبر (ص) را می‌شنیدم.

سرآمد این فعالیت‌ها، نقش آفرینی حضرت صدیقه طاهره (ص) است. شجاعت ایشان در دفاع تمام‌قد از حق ولایت امام علی (ع)، یکی دیگر از شاخص‌های برجسته در حوزه رفتار سیاسی زنان است. فاطمه‌زهر (ص) تلاش برای اثبات حق ولایت علی (ع) و مبارزه با انحراف در رهبری امت اسلامی را تکلیف خود می‌دانستند. گاهی شب‌ها به‌همراه امام علی (ع) به در خانه مهاجران و انصار می‌رفتند و در حمایت از ولایت، توصیه‌ها و وصیت‌های پدرشان را به یاد‌ها می‌آوردند.

که مشرکان بر سر راه ایشان ایجاد کردند، ایستاد و از اعتقاد خود برنگشت، سمیه، مادر عمار، از دیگر زنان پیشگام در اسلام است. او شکنجه‌های دردناک مشرکان را تحمل کرد و سرانجام به شهادت رسید.

همان‌طور که می‌دانید، پیامبر گرامی اسلام (ص) با زنان نیز مانند مردان بیعت می‌کردند؛ به‌طور مثال در هنگام فتح مکه (سال هشتم)، زنان مکه با شرط‌هایی، با رسول خدا (ص) بیعت کردند. مطابق گزارشی، در این غزوه، پیامبر (ص) به «امّیه» (امیّمه)، خواهر حضرت خدیجه (ص)، دستور دادند

از زنان بیعت بگیرد و بیعت او را به رسمیت شناختند. این مطلب از این نظر دارای اهمیت است که برخی زنان به‌عنوان نماینده و کارگزار رسول خدا (ص) عمل می‌کردند و مأموریت سیاسی داشتند.

همچنین زنان از حضور در مسجد که محل تصمیم‌گیری‌های مهم حکومتی بود و نیز نماز جمعه که از شعارهای سیاسی عبادی

سیره زنان اهل بیت (ع) بدون شک بهترین الگو برای زن مسلمان است؛ مترو معیاری که بارها ائمه (ع) تأییدش کرده‌اند؛ به‌طورمثال درباره حضرت فاطمه معصومه (ص) می‌دانیم که ایشان به‌لحاظ شأن علمی و شخصیت والای مذهبی، مورد تأیید پدر و همچنین برادر بزرگوارشان بودند.

حضرت معصومه (ص) مانند حضرت زهرا (ص) آن‌گاه که وقت یاری امام عصرشان فرارسید، بی تفاوت نماندند و با انتخاب راه هجرت به سمت ایشان حرکت کردند، حرکتی که درنهایت به فوت این بانوی بزرگوار منجر شد.

زنان در تاریخ اسلام گاه از مردان نیز در راه اسلام سبقت گرفته‌اند و الگوی ایستادگی و مقاومت در مبارزه، معرفی شده‌اند.

حضرت خدیجه (ص) نخستین زنی بود که اسلام را پذیرفت و تمام دارایی خود را وقف پیشبرد اهداف رسول خدا (ص) کرد و در برابر تمام سختی‌ها، محدودیت‌ها و گرفتاری‌هایی

زنان عالمی که اهل جهاد بودند

صدا می‌زدند و او را یکی از زنان بهشتی خواندند. شاید آن روزی که پیامبر (ص) در بین اصحاب، ام‌ایمن را یکی از اهالی بهشت خواندند، همه تعجب کردند، اما چند سال بعد در روزگاری که رسول گرامی در میان‌شان نبود و همگی وصیت ایشان را فراموش کرده بودند، ام‌ایمن جزو یاران انگشت شمار فاطمه (ص) دختر محمد (ص) بود و کنار علی (ع) برای بازپس گرفتن فدک از ابوبکر شهادت داد که پیامبر (ص) فدک را به فاطمه (ص) بخشیده است.

سربازان آب می‌رساند و به مداوای مجروحان هم مشغول بود. در جنگ خیبر نیز به‌همراه ام‌سلمه، یکی از بیست زنی بود که همراه پیامبر (ص) از مدینه خارج شد. ام‌ایمن، راوی احادیثی هم بوده و از او روایاتی به‌جا مانده است. فرزندان او ایمن در غزه حنین در سپاه اسلام بود و کشته شد. درباره جایگاه او نزد پیامبر نوشته‌اند که نزد رسول خدا (ص) عزیز و محترم بود.

پیامبر برای دیدار او به خانه‌اش می‌رفتند و ام‌ایمن را مادر

امام صادق (ع) فرموده‌اند: «چه بسیار زنانی که فقیه‌تر از مردانند». نمونه روشن این موضوع، حضرت فاطمه (ص) دختر گرامی پیامبر اسلام (ص) است.

ام‌ایمن بانوی دیگری است که در مکتب زهرا (ص) دانش آموخته است. بزرگ، دختر تعلیه بن عمرو، مشهور به ام‌ایمن، یکی دیگر از این زنان بود. خدمتکاری که به پیامبر (ص) ارث رسیده بود و ایشان او را آزاد کردند. ام‌ایمن جزو نخستین افرادی بود که به خدا و پیامبر اسلام (ص) ایمان آورد. او در جنگ احد به

راویان حدیثی که معتمد بودند

ام محمد طوسی، دختر شیخ طوسی، نیز از عالمان عصر خویش بود که به روایت حدیث مشهور بود. زنان مسلمان در رعایت امانت در نقل روایت، ممتاز بودند و از مواضع اتهام در نقل حدیث، به‌دور ماندند. این‌عساکر که از موفق‌ترین راویان حدیث است، از حدود هشتاد زن حدیث فراگرفت و این مطلب از یک‌سو نشان از نقش زنان در پیشبرد علوم دینی دارد و از سوی دیگر، دقت و امانت آنان را در نقل روایت نشان می‌دهد.

و فاطمه (ص) از رسول خدا (ص) نقل کرده است. در سده‌های بعد نیز بانوی بزرگی چون دختر شریف مرتضی، کتاب نهج‌البلاغه را از عمویش شریف‌رضی روایت کرده است. بسیاری از علما، نهج‌البلاغه را از او روایت کرده‌اند در این عرصه درخشیده‌اند. همچنین نفیسه، دختر حسن بن الحسن بن علی (ع)، از زنان عالم و عابدی بود که قرآن و تفسیرش را حفظ بود و امام شافعی و بشربن الحارث نزد او حاضر می‌شدند و حدیث فرامی‌گرفتند.

حضرت صدیقه طاهره (ص) و همچنین حضرت فاطمه معصومه (ص) جزو زنان اندیشمندی بودند که از آن‌ها احادیثی هم نقل شده است. به جز این چهره‌های درخشان که جزو خاندان عصمت و طهارت بودند، زنان در سده نخست اسلام در فراگیری حدیث و نقل آن برای دیگران، توانا و دقیق بودند. نام و شرح حال بیش از ۱۵۰۰ اتن از زنان محدث سده نخست اسلام در تاریخ ثبت شده است. ام سلمه، همسر پیامبر (ص)، از زنان کثیرالروایه بود که ۲۷۸ حدیث بی‌واسطه یا با واسطه از همسر سابقش، ابوسلمه

هم قاری قرآن، هم خطیب و مبلغ

بن هاشم، در برابر حکومت اموی، از مکتب والای علوی حمایت و دفاع کرد. اگر خطابه‌ای ایراد می‌کرد، دیگران را به عجز وامی‌داشت و اگر سخن می‌گفت، موجز و مختصر می‌گفت. در کنار این‌ها ام‌الخیر، سخنور صفین، دختر حریش بن سراقه، از زنان نامدار صدر اسلام بود که از قدرت تکلم برخوردار بود و خطیبی بلغی شمرده می‌شد. این نقش آفرینی در دوره‌های بعد هم ادامه داشت و زنان خاندان اهل بیت (ع) در منزل خود مجلس درس و بحث برگزار می‌کردند. چنان‌که می‌دانیم، حضرت زینب (ص) در خانه خودشان، مجلس قرآن برگزار می‌کردند و همچنین حضرت فاطمه معصومه (ص) به سؤالات شرعی پاسخ می‌دادند.

فاضل عصر خویش بود. رسول خدا (ص) او را شهیده نامیدند. او قرآن را جمع کرد و قاری آن بود. بی‌شک قاری و جامع قرآن با معارف آن بیگانه نیست و اطلاعات جامعی از کتاب خدا دارد. همچنین حضرت فاطمه (ص)، شاگردانی چون فضه، اسما و رقیه داشتند، حتی برخی مردان صحابی مثل جابر و سلمان به زنائی چون اسما، ام‌ایمن، و فضه مراجعه می‌کردند و با طرح سؤال، پاسخ خود را دریافت می‌کردند.

به‌جز حضور در عرصه معارف قرآن و خطیب و مبلغ، نقش آفریده‌اند. اسلام به‌عنوان سخنران و مبلغ و خطیب، نقش آفریده‌اند. سرآمد این گروه، حضرت فاطمه (ص) و سپس دختر ایشان حضرت زینب (ص) هستند که ما از خطبه‌های به‌یادماندنی آن‌ها و تسلطشان بر فن خطابه و بلاغت بسیار شنیده‌ایم. به‌جز این، آمده است که دختر حرث بن عبدالمطلب

زنان به دلیل جایگاه و نقش بارز و مشخصی که در تربیت و رشد نسل‌های آینده دارند، از مهم‌ترین عوامل فرهنگ‌ساز جامعه به‌شمار می‌روند. درست است که در عصر پیامبر، تعداد بسیار اندکی از زنان، خواندن و نوشتن می‌دانستند اما آن حضرت، همسران خود را برای آموختن سواد بسیار تشویق می‌کردند؛ چنان‌که «لیلی بنت عبدا...قرشی» که از نویسندگان عصر جاهلی بود، هنر نویسندگی خود را در خدمت زنان مسلمان قرار داد و به حفصه، همسر رسول خدا (ص)، کتابت آموخت و آن حضرت، خانه‌ای را در مدینه به او دادند. حفصه خود پس از کسب این هنر به دستور پیامبر، هنرش را به دیگر همسران آن حضرت انتقال داد.

همچنین ام‌ورقه، دختر عبدا...بن الحارث الانصاریه، از زنان